

АСПЕКТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ

1. Психофізіологічний аспект:

- фізичний розвиток;
- здоров'я;
- тип нервової системи;
- рухомість нервових процесів;
- загальний розумовий розвиток.

2. Пізнавальний аспект:

- інтелектуальне сприйняття;
- концентрація уваги:

а) самостійність мислення;

б) спритність, швидкість міркувань;

в) вдумливість, ґрунтовність осмислення;

г) критичність та гнучкість мислення;

д) узагальненість мислення;

е) швидкість та міцність засвоєння знань;

є) володіння операціями, прийомами розумової діяльності (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, класифікація, абстрагування);

- інтелектуально-творчі якості мислення:

а) креативність;

б) інтуїція,

в) творче уявлення;

г) дивергентність;

д) оригінальність;

е) асоціативність;

є) інтелектуальна активність.

3. Мотиваційний аспект:

- потреба в самоактуалізації;
- необхідність у творчості;
- інтелектуальна необхідність;
- пізнавальна спрямованість:
- мотив досягнення;
- потреба в лідерстві.

4. Аспект стосунків:

- спеціальні здібності;
- незалежність особистості;
- вольові якості;
- комунікативні якості;
- організаційні якості;
- якості вихованості.

5. Взаємодія у сім'ї, матеріально-побутові умови.

Виявлення обдарованих дітей

Виявлення, розпізнавання великих можливостей розвитку дитини в майбутньому є важливою проблемою педагогічних працівників. Існує багато методик, які допомагають пізнати творчу, обдаровану дитину з креативністю її мислення. Зокрема:

- "Анкета з визначення здібностей учнів" за методикою американських вчених Хаана і Кафа. Дана анкета допоможе визначити на основі співставлення з інтересами однолітків особливості спрямованості характеру даної особистості.
- Методика "Неіснуюча тварина" допоможе визначити, наскільки в дитини розвинена творча уява, оригінальність мислення, емоційний стан.
- Методика "Віддалені асоціації" невербальна модифікація тесту А. Медніка виявить оригінальність і гнучкість мислення, уміння перекомбінувати дані елементи в нові комбінації.
- Методика "Прогресивні матриці Равена" допоможе визначити рівень аналітико-синтетичних умінь.
- Тест "Не прогав вундеркінда!" допоможе батькам виявити та розвинути приховані здібності та задатки дитини.
- Методика Векслера допоможе визначити рівень інтелектуальних здібностей.
- Методика Кетелла допоможе оцінити інтелектуальні можливості дитини.
- Методика Айзенка допоможе визначити рівень інтелекту.
- Методика "Особливості творчої уяви" (В.Ф.Маценко) допоможе виявити рівень словесно-логічного мислення.

ПРОГРАМА СПОСТЕРЕЖЕННЯ НА УРОЦІ ЗА ЗДІЙСНЕННЯМ РОЗВИТКУ МИСЛЕННЯ УЧНІВ (Орієнтовна)

1. Загальні відомості про урок (тема, мета, завдання, роль, місце в системі тощо).
2. Виявлення рівня розвитку мислення на уроці.

№п/п	Рівні мислення	Що робить учитель	Що робить учень
1.	Активне мислення	Ставить проблему, формує, розв'язує	Намагається зрозуміти, запам'ятати матеріал
2.	Самостійне мислення	Ставить проблему, може формулювати її та пропонує учням самостійно розв'язувати	Сам відкриває незнайоме, проводить доведене способи застосування, оригінальні способи розв'язання
3.	Творче мислення	Загальна організація коригування, контроль, вміле керівництво. <i>Зауваження:</i> кожний наступний рівень включає попередній	Формує проблему, самостійно розв'язує, опрацьовує навчальний матеріал за підручником, конспектом
4.	Репродуктивне мислення	Пояснює, закріплює	Запам'ятовує, репродукує

"ШКІЛЬНІ" ТИПИ ОБДАРОВАНИХ

1. **"Найкращий"** учень. Всі його люблять, робить те, що йому кажуть і як. Любить подобатись.

2. **"Бунтівник"**. Сперечається, з ним важко спілкуватися. Часто виникають у нього фрустрації - стан емоційно-вольового напруження, коли щось загрожує досягненню мети.

3. **"Підпільник"**. Знає, що за обдарованість не платять, а навпаки - вимагають, тому прагне не вистрибувати і бути "як всі".

4. **"Втікач"**. Випадає із шкільної системи, не може пристосуватися до вимог школи, вчителів.

5. **"Двобічний"**. Відстає чи має вади (фізичні). Його бачать як слабкого, не помічають обдарованості.

6. **"Цілеспрямований"**. Незалежний, знає собі ціну, знає, що хоче.

У кожного з цих типів власний стиль поведінки, свої потреби, свій емоційно-вольовий статус. Ось чому до кожного має бути індивідуальний підхід як у школі, позашкільному закладі, так і в сім'ї.

ПРОБЛЕМИ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ

1. Неприязнь до школи часто з'являється тому, що навчальна програма нудна і нецікава для обдарованої дитини.

2. Обдарованим дітям подобаються складні ігри і нецікаві ті, якими захоплюються їхні ровесники, внаслідок чого дитина опиняється в ізоляції.

3. Заглиблення у філософські проблеми: для обдарованих дітей є характерним замислюватися над такими явищами, як смерть, потойбічне життя, релігійні вірування набагато частіше, ніж для інших дітей.

4. Невідповідність між фізичним, інтелектуальним та соціальним розвитком - обдаровані діти частіше віддають перевагу спілкуванню з дітьми старшого віку. Через це їм важко бути лідерами - вони поступаються фізичним розвитком.

5. Прагнення до досконалості - для обдарованих дітей характерна внутрішня потреба досконалості, вони не заспокоюються, доки не досягнуть бажаного.

6. Почуття незадоволеності - вони критично ставляться до своїх досягнень, мають низьку самооцінку.

7. Нереальні завдання, які вони часто ставлять перед собою, не маючи змоги виконати їх.

8. Надмірна чутливість, вразливість, нетерплячість.

9. Потреба в уважному ставленні дорослих.

10. Зневага у ставленні до дітей, які стоять нижче від них в інтелектуальному розвитку.

ПРИНЦИПИ ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ

- Природовідповідність виховання - врахування багатогранної і цілісної природи людини, вікових та індивідуальних особливостей дітей.

- Гуманізація виховання - створення умов для формування кращих якостей та здібностей дитини, джерел її життєвих сил; повага до особистості.

- Демократизація виховання - сприйняття особистості виховання як вищої соціальної цінності, визначення його права на свободу, на розвиток здібностей і виявлення індивідуальності.

- Безперервність виховання - досягнення цілісності та наступності у вихованні, перетворення його у процес, що триває впродовж усього життя людини; формування цілісної та всебічно розвиненої особистості.

- Диференціація та індивідуалізація виховного процесу - врахування рівнів фізичного, психічного, соціального, духовного, інтелектуального розвитку учнів, стимулювання активності, розкриття творчої індивідуальності кожного.

- Послідовність, систематичність і варіативність форм і методів виховання - свідомість, активність, самодіяльність і творча ініціатива учнів; готовність до життєвої адаптації в умовах ринкових відносин.
- Інтегративність - єдність виховання школи, сім'ї, громадськості.

ПРИНЦИПИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ВЧИТЕЛЯ, РЕАЛІЗАЦІЯ ЯКИХ СПРИЯЄ ТВОРЧОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Принцип суб'єктивності навчання і виховання передбачає визнання слухача як суб'єкта педагогічної взаємодії, використання вчителем у процесі навчання і виховання переважно діалогічних форм комунікативної взаємодії із слухачем.

Принцип діагностики передбачає побудову і корекцію навчально-виховного процесу на основі психолого-педагогічних діагностичних досліджень, а саме: оцінювання рівня розвитку творчих можливостей дітей і дитячих колективів, з якими педагог вступає у взаємодію.

Принцип оптимальності. Оптимальною творчою педагогічною взаємодією педагога і вихованця вважаємо таку, яка забезпечує не тільки успішне засвоєння знань, умінь, навичок, а й позитивну динаміку розвитку творчих можливостей дітей в конкретних умовах педагогічної праці педагога.

Принцип оптимальності передбачає роботу педагога з відбору таких дидактичних засобів, які відповідають рівню розвитку творчих можливостей більшості дітей, враховують рівень розвитку творчих можливостей меншості, а тому сприяють розвитку творчих можливостей.

Принцип взаємозалежності відображає взаємозумовленість творчого особистісного розвитку суб'єктів взаємодії системи "педагог-вихованець"; відбиває взаємозалежність і взаємозумовленість творчої педагогічної праці вчителя і творчої навчальної діяльності дітей.

Принцип фасілітації передбачає розуміння формування творчої особистості вихованця у навчально-виховному процесі як процес полегшення, сприяння творчій навчальній діяльності дитини, стимулювання його творчої активності. Це пов'язане з необхідністю створення на занятті, в позаурочній діяльності слухачів творчої атмосфери (співдружності, співтворчості, співробітництва), яка б сприяла розвитку мотивів творчої діяльності, надихала вихованців на творчість.

Принцип креативності відображає необхідність виявлення можливостей змісту навчального матеріалу для посилення його орієнтації на формування творчої особистості дитини. При плануванні та організації взаємодії педагога і вихованця в процесі навчання зміст навчального матеріалу повинен максимально використовуватися для розвитку мотивів, характерологічних особливостей, творчих умінь і психологічних процесів, які мають провідне значення для творчої діяльності, і забезпечувати насамперед розвиток дивергентного мислення, умінь генерувати нові ідеї, знаходити нетрадиційні шляхи вирішення проблемних завдань. Реалізації принципу в практичній діяльності сприяє аналіз змісту навчального матеріалу з метою його креативного посилення, застосування навчальних і навчально-творчих задач, методів і прийомів стимулювання творчої активності учнів, використання завдань психологічної діагностики для розвитку творчих якостей особистості.

Принцип доповнення передбачає посилення розвитку творчих можливостей дітей за рахунок реалізації додаткового змісту в організаційних формах навчально-пізнавальної діяльності. У практичній діяльності реалізація принципу означає введення таких додаткових курсів, які б компенсували прогалини в розвитку творчих умінь і психічних процесів, що сприяють успішній творчій діяльності людини і на розвиток яких об'єктивно не вистачає часу в процесі виконання державного компонента навчального плану.

Принцип варіантності виражає необхідність подолання одноманітності змісту, форм, методів навчання. Для ефективності взаємодії у системі "педагог-вихованець" принцип варіантності має регулятивне значення, визначає мету та стратегію проектування педагогічної взаємодії.

Принцип самоорганізації відображає особливості управління процесом формування творчої особистості дитини, які зумовлені особливостями управління нелінійними системами та орієнтують педагога на внутрішній вплив, на узгодження розвитку вихованця з власними

тенденціями розвитку, а також на необхідність "збуджувати" та ініціювати творчу активність, при цьому управління повинно бути непомітним, мінімальним у своєму зовнішньому впливі й здійснюватися опосередкованими методами. Саме в цьому разі можна говорити не про управління, а про процеси самоуправління.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ

1. Формування особистості. Виховання творчої особистості, здатної до діяльності в новій економічній ситуації, розвиток її обдарувань, талантів.
2. Розвиток інтелекту. Розвиток пам'яті, мислення, спостережливості, уваги, уважності. Продовження розумової діяльності за межами заданої ситуації.
3. Розвиток творчості. Здатність продукувати нові ідеї, гіпотези, знаходити нетрадиційні способи вирішення проблемних задач, виявляти при цьому оригінальність, винахідливість.
4. Виховання духовності, загальнолюдської моралі. Ідеї добра, правди, краси, справедливості, совісті, людської гідності, патріотизму, любові, інших добродійностей.

КАРТКА ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ

I. Відомості про учня

Прізвище, ім'я, по батькові _____
Навчальний заклад _____
Дата народження _____
Домашня адреса _____
Номінація (сфера обдарованості) _____
Вчителі _____
Наставник _____

II. Відомості про особисті досягнення учня (участь у змаганнях, олімпіадах, конкурсах тощо):

№п/п	Назва змагання	Рівень (обласний, всеукраїнський, міжнародний)	Результат	Рік	Нагорода (диплом, свідоцтво)

III. Дані про заохочення:

№п/п	Дата	Вид заохочення

IV. Відомості про додаткові заняття (консультавання, збори, тренінги):

№п/п	Зміст заняття (тема, напрямок, вид роботи)	Прізвище консультанта